

Ο Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Δημήτριος Παλούκης

Στους κακορίζικους καιρούς που ζούμε, επέτειοι όπως η φετινή, των 100χρονων της έκδημίας του Α. Παπαδιαμάντη, μπορούν να καταστούν ιδιαίτερα ωφέλιμες, αν στρέψουν αγωνιώντας, αποκαμωμένους και πεφορτισμένους στην άμεση επαφή με το έργο του μεγάλου συγγραφέα και δεν εξαντλήσουν την κριτική σχολιαστών κλ.π. διανοητών στα γνωστά τετριμμένα, χιλιοειπωμένα κι επιμέρους, αλλά υποκύψουν στην ανάγκη προσέγγισής του ως ανθρώπου που ενδιαφερόταν ενεργά για ό,τι συνέβαινε στην εποχή γύρω του κι επιχείρησε να ασκήσει κάποια επίρροη στην εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας και στην πορεία της ιστορίας μας.

Αν ο Σολωμός αναστοχάστηκε μέσα στο έργο του το '21 και θέλησε να δείξει τι θεμέλια ήθικων ποιότητων του ελεύθερου εθνικού βίου μας προσέφεραν έτοιμα οί Αγωνιστές, ο Παπαδιαμάντης στην καμπή του 19^{ου} προς τον 20^{ον} αι. κάνει μια στάση και αποτιμά τη συλλογική πορεία: «Το σημερινόν έθνος δεν έπηγε, δυστυχώς, τόσον εμπρός...Το έθνος το Έλληνικόν... είναι ακόμη πολύ όπισω...δεν δύναται να τρέξη αρκετά εμπρός, χωρίς το όλον να διασπαραχθῆ ως διασπαρασσεται φευ! ήδη...Άγγλος ή Γερμανός ή Γάλλος δύναται να είναι κοσμοπολίτης ή αναρχικός ή άθεος ή ό,τι δήποτε. Έκαμε το πατριωτικόν χρέος του, έκτισε μεγάλην πατρίδα. Τώρα είναι ελεύθερος να επαγγέλλεται χάριν πολυτελείας την άπιστίαν και την άπαισιοδοξίαν. Αλλά Γραικύλος της σημερον, όστις θέλει να κάμη δημοσία τον άθεον ή τον κοσμοπολίτην, όμοιάζει με νάνον άνορθούμενον επ' άκρων όνύχων και ταννόμενον να φθάση εις ύψος και φανῆ και αυτός γίγας». Ξεκαθαρίζει έτσι τη θέα του, την όπτική του γωνία.

Οί εικόνες που διαμορφώνουν ως ταυτότητες οί διάφορες ομάδες, ύπακούοντας στην ανάγκη αναγνώρισης του έαυτού, άτομικά και συλλογικά, συνιστούν ιστορικές και πολιτιστικές κατασκευές που προκύπτουν από τον συμφυρμό πραγματικων δεδομένων με ιδεολογικές διατυπώσεις. Η συμβολή των πνευματικων ανθρώπων σε τούτο δεν είναι άπλά δεδομένη, αλλά έξοχως σημαντική. Αξίζει πραγματικά να αντιπαραβληθούν: εκείνη του Παπαδιαμάντη: «Το επ' έμοί, εν όσω ζω και αναπνέω και σωφρωνώ, δεν θα πάύσω πάντοτε...να ύμνω μετά λατρείας τον Χριστόν μου, να περιγράφω μετ' έρωτος την φύσιν, και να ζωγραφώ μετά στοργῆς τα γνήσια Έλληνικά έθνη»(1893), με μια λιγότερο πιεστικά δοθείσα, του πολιτογραφημένου Άγγλου, σημαντικού ποιητού και δοκιμιογράφου T. S. Eliot · « Η όπτική γωνία με την όποία βλέπω εν γένει τα πράγματα είναι: είμαι κλασικιστής στη λογοτεχνία, μοναρχικός στις πολιτικές πεποιθήσεις και άγγλοκαθολικός στη θρησκεία». Για τον Άγγλο ποιητή, γράφηκε ότι είχε

μεταμεληθῆ για τὴν ἔμφαση ποὺ δινόταν στὴν πιὸ πάνω διατύπωση, κρινόμενη καὶ ὡς πολὺ σαφῆς δογματικὴ μορφή, μὲ δέσμευση σὲ ἐξωτερικὴν αὐθεντία.

Γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη, τὰ τρία στοιχεῖα, ἀλληλένδετα κι ἀδιάσπαστα, τῆς δικῆς του ταυτότητας εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς του, ἡ ἑλληνικὴ φύση καὶ ὁ αὐθεντικὸς ἑλληνικὸς χαρακτήρας. Δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἐπισημανθεῖ κι ὁ τρόπος τῆς προσωπικῆς ἰσόβιας σύνδεσής του μαζί τους: *λατρεία, ἔρως, στοργή*. Στὸν καιρὸ τῆς μεγάλης δοκιμασίας ποὺ περνᾶμε, μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς συλλογικῆς μας ταυτότητας νὰ ἀφήνονται χωρὶς πόνο καὶ τύψη νὰ ξεθωριάζουν, ἢ ἀκόμη χειρότερα, νὰ εὐτελίζονται, τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη προσφέρεται καὶ για τὴν ἀναγνώριση τῆς δημιουργικότητος τοῦ λαοῦ, ὑπὸ προϋποθέσεις τῆ φρόνηση καὶ τὸ γοῦστο – καλαισθησία, ἀλλὰ καὶ για ἐπανασύνδεσή μας μὲ τὴν παράδοση ριζικῆς κριτικῆς, γεγονὸς ἱκανὸ νὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὴν μεγάλη παράδοση τῆς εὐθύνης ὅλων μας κι ἰδιαίτερα τῶν στοχαστῶν, στὴ σχέση μας μὲ τὴν κοινότητα.

Οἱ ἀναφορὲς μας εἶναι, 1) στὸ διήγημα Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη «Λαμπριάτικος Ψάλτης», *Ἀπαντα*, Κριτικὴ ἔκδ. Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, ἔκδ. Δόμος, τ. 2^{ος}, σσ. 513 επ.

2) στὸ Τ. S. Eliot, *Πρόλογος* στὸ δοκ. « Για τὸν Lancelot Andrewes » (1928), σὲ Frank Kermode, *Εἰσαγωγή στὸ κριτικὸ ἔργο τοῦ Τ. S. Eliot*.